

KAKTUSI IN DRUGE SOČNICE

5-6

LJUBLJANA 1992

STEVILKA 2

LETNO 21

KAKTUSI IN DRUGE SOČNICE

(Published by Cactus - friends Society of Slovenia)

Maj – junij 1992

Ljubljana 8. maja

številka 2

leto 21

VSEBINA (CONTENTS):

1.	Opravičilo	2
2.	Ponovno članarina	2
3.	Če je seme zanič (nadaljevanje) – Zvone Rovšek	2
4.	Echinocereus – Jure Slatner	4
5.	Nekaj besed o mehiških homulicah – D. Greguričević ..	8
6.	Društvena knjižnica – Marija Prelec	9
7.	ALPSKI KOTIČEK – Bodeča neža – Marija Prelec	10
	– Podaljšana pomlad – Marija Prelec	11

O B V E S T I L A D R U Š T V A

Sestanki društva bodo

8. maj 1992 ob 17. uri

1. Aktualne zadeve (pomladanski izlet)
2. Predavanje in diapositivi – g. Slatner in g. Meznarič
3. Razno (kaktusi, lončki)

12. junija 1992 ob 17. uri

1. Aktualne zadeve
2. Predavanje – Hawortije – g. Smrtnik
3. Diapositivi – g. Bedenk
4. Razno (kaktusi, lončki)

OPRAVICILO!

Zaradi finančno - organizacijskih problemov je ta številka biltarna izšla brez ovitka. Vsem članom se za to oproščamo in jih prosimo za razumevanje.

DPKS

PONOVNO ČLANARINA!

Se enkrat prosimo vse člane društva, ki še niso poravnali članarine za leto 1992, da nam nakažejo vsaj prvi obrok članarine (to je 7.5 DEM) in to čim prej, saj je sicer obstoj društva ogrožen. Hvala za razumevanje!

DPKS

* * * * *

ČE JE SEME ZANIČ . . .

(nadaljevanje)

V. del

V prejšnjem delu sem opisal nekaj dobaviteljev semen. S tem seveda problem, kako priti do semena, še ni popolnoma rešen. Pogosto slišim kakšnega kakteista potožiti, da seme kakšne vrste sploh ni v nobenem ceniku ali pa je seme vedno razprodano in mora kupiti rastlino v tujini. Problemi nastajajo tudi pri plačilu in na carini. Najprej bi omenil plačilo: najbolj enostavno je plačilo z mednarodnim poštnim nakazilom na prvem dosegljivem poštnem uradu v tujini. S seboj morate imeti valuto države, iz katere plačujete in naslov prejemnika. Pri teh nakazilih vam prejemnik običajno ne zaračuna nobenih bančnih stroškov. Če pa ne potujete čez mejo, morate devize nakazati pri nas z bančnim nakazilom ali zahtevati ček (v Ameriki sprejemajo le čeke), kar ponavadi ne gre brez računa ali vsaj predračuna in ostalih socialističnih komplikacij. Prejemnik vam pri takem nakazilu včasih zaračuna še bančne stroške ozr. bančno provizijo.

V paketu mora biti priloženo fitosanitarno spričevalo, vendar opažam, da naši pregledniki spustijo včasih kakšno manjšo pošiljko čez mejo tudi brez certifikata (ta vas lahko stane v tujini tudi do 45 DEM). Cariniki vam zaračunajo ponavadi pavšalno 3-10% carine, če pa zahtevajo račun, bo carine cca 40% na vrednost blaga.

Izbira semen je za nezahtevne gojitelje enostavna. Zaplete se, ko zahtevnejši kakteist skuša kupiti seme vrst, ki so doživele več preimenovanj ali pa imajo kup sinonimov. Kot povsod v botaniki je nastala tudi pri kaktejah velika zmešnjava zaradi poplave raznih sinonimov, novoodkritih neopisanih vrst, variacij in form. Moramo namreč vedeti, da je večina davno opisanih vrst že zdavnaj izginila iz evropskih kolekcij, nekatere vrste so bile opisane v naravi brez ohranitve vzorcev v kulturi, nekateri so opisali rastline v naravi le po videzu brez poznavanja cvetu, kar je pripeljalo do novih kombinacij in do še večjega kupa sinonimov. Poleg tega se botaniki ne pogovarjajo vedno z istim jezikom. Precej vrst po prvoopisu na istem rastišču niso našli nikoli več. Češki raziskovalec Frič je naprimer našel mnogo novih vrst, vendar je za marsikatero postavil kar novo rodovno ime (npr. *Andanea*, *Foebea*, *Thelomastus* itd.). Botaniki sedaj težijo k temu, da bi sistematiko poenostavili in jo uredili tako kot se spodbobi: sorodnost vrst določajo po cvetu in plodu, nato pa pridejo na vrsto ostale lastnosti rastline. Tako so pred časom prekombinirali skoraj vse *Turbinicarpuse*, *Gymnocactuse* in *Normanbokee* v rod *Neolloydia*, v robove *Sclerocactus* in *Pediocactus* so dali *Coloradoo*, *Toumeyo* in *Pilacanthus*, med *Borzicactuse* pa so uvrstili še *Matucane* in *Submatucane* itd. Seveda pa vsak specialist skuša napraviti sistematiko po svoje (npr. Backeberg, Buxbaum, Ritter, Yto), vendar v svetu razen v srednji Evropi še najbolj upoštevajo Buxbauma. V Ameriki in ponekod v Angliji najdemo v rodu *Neopoterija* združene vse vrste *Neochilenia*, *Chileorebutia*, *Horridocactus*, *Pyrrhocactus* in celo *Islaya*. V rodovih *Parodia*, *Echinofossulocactus*, *Ferocactus*, *Lobivia* in drugih najdemo precej sinonimov, ki so največkrat posledica večkratnih opisov iste vrste.

V Ameriki je seveda izvor semena. Dobava semen je še vedno precej odvisna od nabiralcev v naravi, ki so obenem tudi proizvajalci. Seme prodajajo po svojih kataloških številkah rastišča. Našteli bom nekaj najpomembnejših imen in njihovih kataloških oznak v tujih cenikih. Nekateri od teh prodajajo seme le velikim firmam (npr. MESA GARDEN, Belen, USA), nekateri pa ponujajo seme tudi v prodaji na drobno.

Navajam nekaj najbolj znanih:

KK-Karel Knize
FR-Friderich Ritter
Lau-Alfred Lau
HK-Horst Kuenzler
WR-Walther Rausch
HU-Horst, Uebelmann
H-David Hardy
HH-Harry Hall
FO-Felipe Otero
DV-Dirk van Vliet
DC-Denis Cowper
Sch-Schlosser
P-Piltz
SB-Steven Brack

in še precej drugih (Ferguson, Ostolaza, Meregalii, Nilson, Muhr itd.)

V Ameriki še vedno odkrivajo nove vrste, ki so čez nekaj let opisane v revijah, kot so Journal of CSSA, Succulenta, Bradleya, Kakteen (DKG), itd. Vsak mesec je opisanih vsaj pet novih vrst. Kako neraziskan je še naš planet! Koliko nedotaknjenih krajev! Včasih pomislim, da si vse skupaj izmišljajo. Neprestano opisujejo nove vrste Pilosocereusov, Mammillarij, Neopoterij, Turbinicarpusov, noben rod ne ostane nedotaknjen. Seveda se dogaja, da se že v naslednji številki revije pojavijo kritične opazke, ki spodbijajo registracijo kakšne nove vrste.

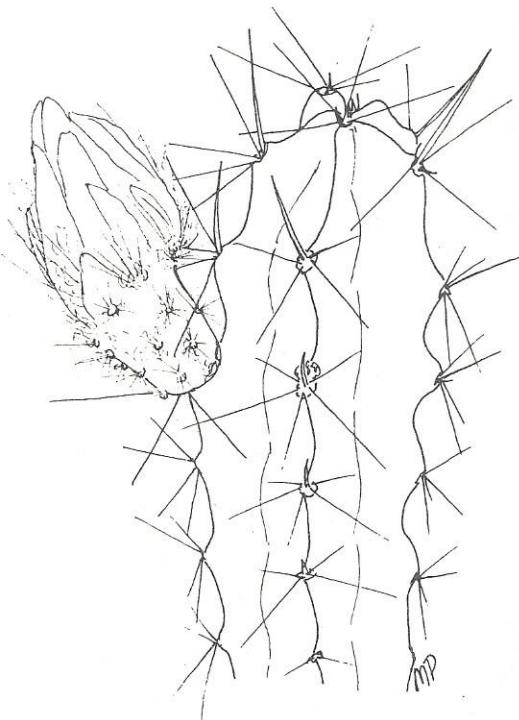
Spominjam se, da je bilo pred nekaj leti našteto nekaj čez 3500 vrst kaktusov z variacijami in formami vred. Po mojem zbiru iz raznih leksikonov in poljskih katalogov jih je približno 6500, od tega je najmanj 1500 sinonimov. Pregled teh sinonimov je zanimiv in bo morda objavljen v naslednjih številkah revije ali pa v posebni brošuri, saj je spisek precej obširen. Kompleten spisek kaktusov s sinonimi vred pa lahko zainteresirani dobite pri meni v obliki računalniške kopije na disketi (cca 600 kb, torej diska ta 720 kb ali dve po 360 kb).

Zvone Rovšek

ECHINOCEREUS

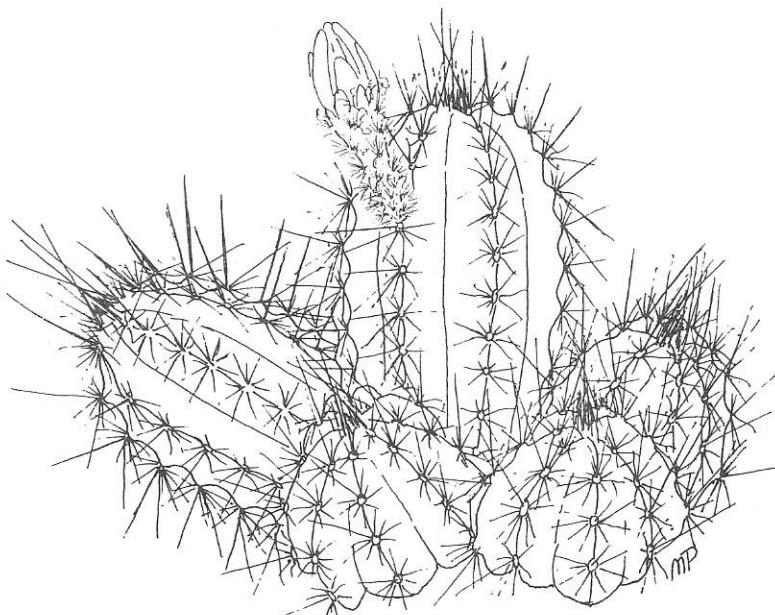
Kakteje, ki se odlikujejo z najbolj barvitimi cvetovi, so prav gotovo echinocereje. Imajo še nekaj zaželenih lastnosti, zato so v zbirkah kar pogoste. Večino zlahka razmnožujemo s stebelnimi podtaknjenci, ne zrastejo v nadležne orjake, mnogi imajo prav zanimivo razvršcene trne, cvetijo zgodaj pomladi in obilno. Echinocereje imajo nekaj skupnih značilnosti, po čemer jih zlahka prepozna tudi začetnik. Brazda pestiča je zelene barve, kar srečamo le še pri nekaterih mamillarijah. Cvetni nastavek prodre skozi povrhnjico nad areolo, česar ne srečamo pravzaprav pri nobenem drugem rodu.

Telo je valjasto in v starosti poleglo, le redko najdemo kroglasto oblikovane rastline. Rebra so izrazita, navpična. Velikost, barvitost in oblika trnov močno varira, tako da najdemo rastline praktično brez bodic do takih z 8 cm dolgimi trni. Številne oblike novejša sistematika razporeja v 44 vrst, ki so združene v 8

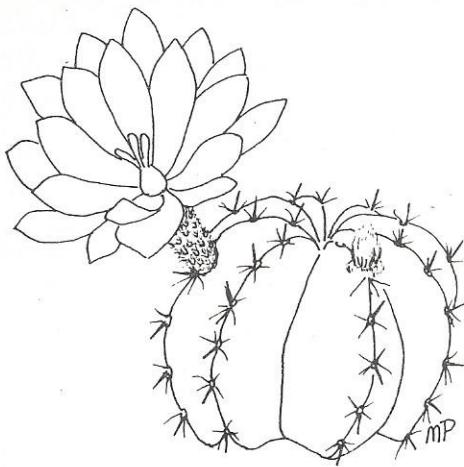
Echinocereus blanckii

sekcij z določenimi skupnimi karakteristikami. Merodajen znak za razpoznavanje je zgradba cvetov (kar je sicer v botaniki pravilno), ne pa morebitna podrobnost v številu bodic, po čemer so jih razvrščali starejši sistematiki. Vse vrste rastejo v Mehiki, od tega 27 vrst le tu (endemično), sicer pa se razteza njihov areal do sorazmerno hladnih področij ZDA. V središču areala, na nižjih planotah uspevajo razvojno gledano izvornejše, med seboj sorodne in podobne nespecializirane vrste. Proti periferiji, v nižjih letih pa med seboj ločene populacije visoko specializiranih vrst. Njihovo sorodstveno povezanost je težko najti, vendar jih po nekaterih znakih povezujejo z rodovi *Bergerocactus*, *Rathbunia*, *Machaerocereus*. V rod danes prištevamo tudi bivše *Wilcoxie* in *Morangaye*.

Echinocereus scheeri (*E. salm-dyckianus*)

Gojitev je enostavna. Za kvaliteto prsti niso občutljivi. To je lahko izrazito slabo hranilna, z mnogo peska in drugih nekoristnih snovi. Nezahtevni so tudi pri zalivanju. Prav preveč vode ne cenijo, raje imajo kar suho. Brez vode so vajeni živeti od oktobra do marca. V tem obdobju zdržijo tudi izjemno nizke temperature, nekateri tudi preko -20°C. Za večino pa je mejna temperatura okoli 0°C. V času počitka močno dehidrirajo, kar zavede neizkušenega gojitelja. Vendar tudi zaradi zalivanja v zimskem času le redka rastlina propade! Jakost svetlobe vpliva zlasti na gostoto bodic, manj na tvorbo cvetov. Cvetovi se odpirajo še celo v Veliki Britaniji, kjer sonce vidijo le redkokdaj. Premočni sončni žarki na prehodu zime v pomlad lahko kar zapečejo nežno povrhnjico teh kaktej.

Množimo jih, kot že rečeno z brsti, ki jih predhodno zasušimo. Lahko jih seveda sejemo. Domače seme kali izvrstno, uvoženo pa precej skromno. Po izkušnjah je 10% kaljivost kar uspešna. V prvem letu zrastejo sorazmerno zelo malo, zato pa v naslednjem obdobju nadoknadijo zamujeno.

Cepljene echinocereje so debelejše. Narastejo v prvih treh sezонаh do zrelosti, nato pa mnogo let le dopolnjujejo obliko. Primerne podlage so zlasti razne vrste opuncij in *Echinocereus pentalophus*. Uspešno se primejo še na marsikatero podlago, vendar prirastek ni tako očiten.

Echinocereus subinermis

SEKCIJA	VRSTE	VARIACIJE
Morangaya Erecti	pensilis brandegeei barthelowanus engelmannii maritimus ferreiranus fendleri pectinatus	acicularis munzii nicholii armatus chysocentrus howei variegatus purpureus hancockii lindsayi fasciculatus boyce-thompsonii bonkerae ledingii rectispinus kuenzleri wenigeri dasyacanthus gentryi densus (=acerifer=trichacanthus) pacificus (=phoeniceus) melanacanthus (=coccineus=phoeniceus= =inermis=roemerii) neomexicanus (=rosei=polyacanthus) arizonicus gurneyi paucispinus gonacanthus mojavensis
Triglochidiatus	scheeri polyacanthus triglochidiatus	

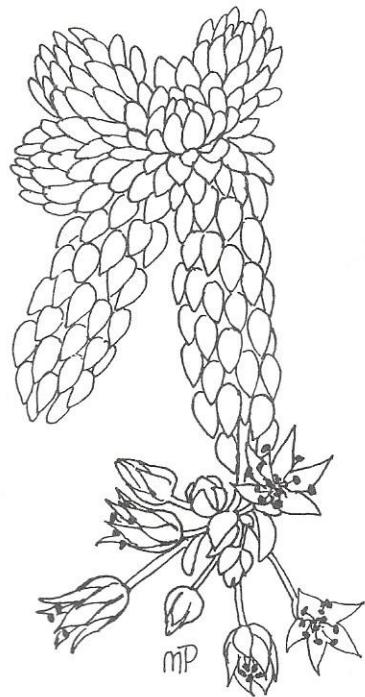
SEKCIJA	VRSTE	VARIACIJE
Echinocereus	pentalophus enneacanthus berlandieri papillosus cinerascens stramineus viereckii nivosus delaetii longisetus chloranthus viridiflorus spinigemmatus subinermis stoloniferus sciurus scopulorum websterianus grandis bristolii rigidissimus palmeri chisoensis primolanatus reichenbachii	procumbens (=berlandieri=tulensis) leonensis (=dubius) pentalophus brevispinus (=blanckii=berlandieri= =carnosus=dubius=sarissophorus= =merkeri) (=blanckii v. berlandieri= =posegerianus=cereiformis) angusticeps chloroptalmus ehrenbergii (=spinibarbis) (=enneacanthus v. stramineus) morricalii (=albatus=longisetus v. albatatus) freudenbergeri russanthus cylindricus (=viridiflorus v. cylin.) chloranthus neocapillus correllii davisii (=luteus=subinermis v. aculeatus) ochoterenae tayopensis floresi (=scopulorum=pectin. v. minor) pseudopectinatus (=pectinatus) (=pectinatus v. rigidissimus) rubispinus (=pectinatus v. rubispinus) fobeanus (=caespitosus=purpureus) armatus fitchii (=reichenbachii v. alberti= =melanocentrus) perbellus baileyi (=albispinus=oklahomensis) (Wilcoxia albiflora)
Wilcoxia	leucanthus poseggeri schmollii pamanesiorum adustus lauzi pulchellus knippelianus	
Pulchellus		schwarzii (=madrensis=radians) weinbergii amoenus pulchellus knippelianus kruegeri (=knippelianus v. reyesii)

Vir: Nigel P. Taylor, The Genus Echinocereus. Timber Press 1985.

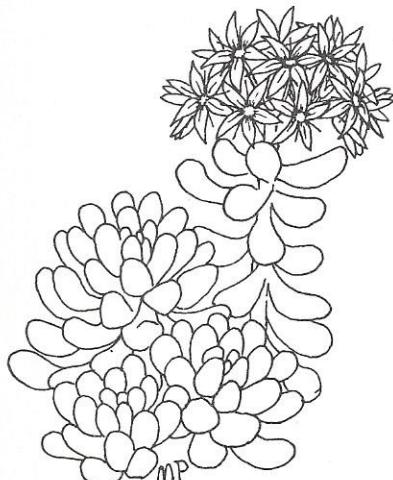
NEKAJ BESED O MEHIŠKIH HOMULICAH

Med sočnicami, ki rastejo v srednji Ameriki, so najbolj razširjene vrste iz rodu Sedum. Izredno obilje oblik, velikosti, barv in cvetov, ki so v večini primerov prijetno dehteči, nas neredko postavlja pred vprašanje kaj izbrati; odločitev je pa vedno težka.

Prav v času ko se poslavljajo poletje in je pri kaktejah vse manj cvetov, se homulice pripravljajo, da nam tudi one ponudijo veliko zadovoljnih trenutkov. So vrste, ki se blazinasto razraščajo, takšne lahko skozi celo leto gojimo na okenskih policah. To so na splošno nezahtevne rastline, ki uspešno zapoljujejo prazne prostore med kaktusom in drugimi sočnicami. Zelo uspešno rastejo tudi vsajene v sončni skalnjak, samo pred nastopom mraza jih moramo pobrati in pospraviti v prostor, kjer ne zmrzuje. Med njimi najdemo tudi vrste "kratkega dne", ki naredijo cvetne popke šele okoli novega leta, tako da bomo tudi sredi zime imeli z njimi veselje, seveda, če bodo v toplem in svetlem prostoru. Vsajene naj bodo v zelo hranljivo mešanico vrtne zemlje, peska in šote, ki jo moramo menjati vsaj vsaki dve leti, če že ne vsako leto.

Sedum morganianum

Sedum rubrotinctum

Za gojitev so priporočljive naslednje vrste: *Sedum adolphii* je do 7 cm visoka rozeta z rumenimi cvetovi, podoben mu je *S. nussbaumerianum* z oranžnimi cvetovi, ki pa zraste precej večji. Bledorumene cvetove ima *S. amecamecanum*, prav tako tudi *S. compactum* privlači s svojimi močno dišečimi cvetovi; bele in tudi dišeče cvetove ima *S. hemslayanum*. Po svoje je zanimiv tudi *S. morganianum* z visečimi do 2 m dolgimi poganjkami. V poštev pa pridejo še *S. pachyphyllum*, *S. rubrotinctum*, *S. treleasei* in številni lepi hibridi.

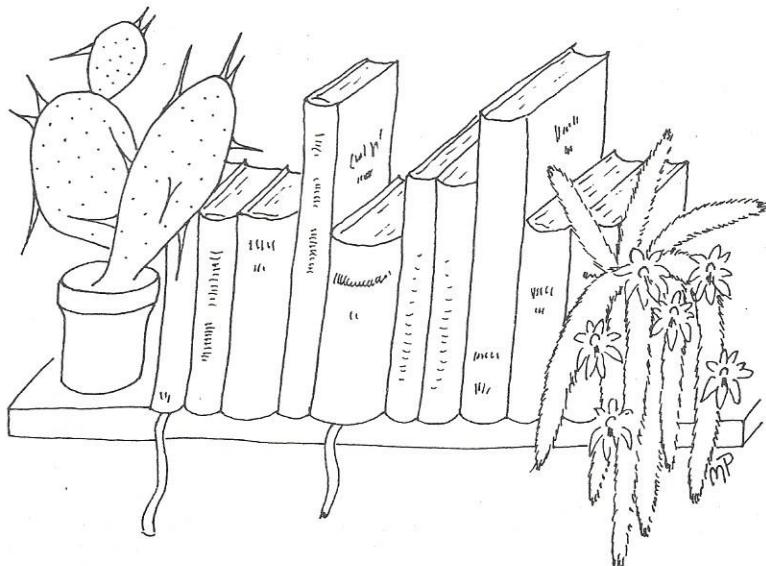
Drago Greguričevič

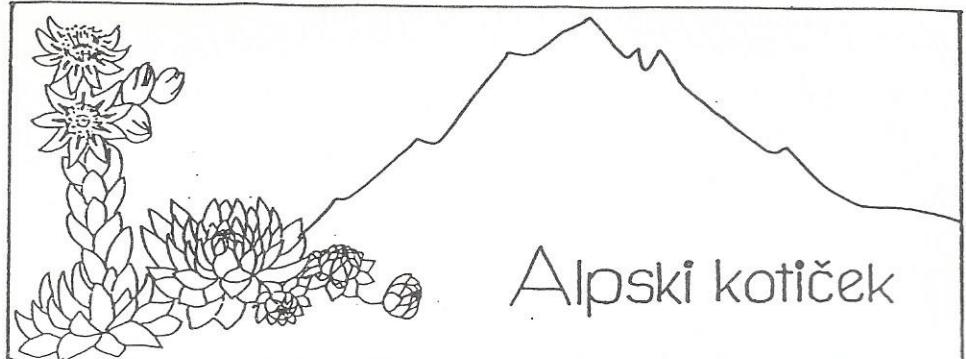
DRUŠTVENA KNJIŽNICA

Naše društvo je tekom let kupilo 26 strokovnih knjig o kaktejah in vrtnarstvu. Žal je nekaj teh knjig izgubljenih ali vsaj že dolgo odsotnih. Tisti člani društva, ki so si jih nekoč izposodili, jih imajo tako radi, da se ne morejo ločiti od njih. Za večino članov seveda to ne velja in knjige redno vračajo. Tem namenjamо seznam knjig, ki so v knjižnici na razpolago:

1. Cullmann Willy: Das Heyne Kakteenbuch
2. Cullmann Willy: Kakteen
3. Golob Izidor: Razmnožujmo okrasne rastline
4. Haage Walther: Kakteen von A bis Z
5. Heims Friedrich: Mein kleines Kakteenbuch
6. Herold H.: Fibel für Kakteenfreunde
7. Herold H.: Kakteen Sammeln und Pflegen
8. Hoffmann Werner: Das kleine Kakteenbuch
9. Jacobsen Herman: Sukkulanten Lexikon
10. Lippert Wolfgang: Alpsko cvetje
11. Pizzetti Mariella: Cacti
12. Schriffrer I., Heinz: Zgradimo si rastlinjak
13. Scott S. H.: Kakteen Taschenführer
14. Seymour John: Vse o vrtnarjenju
15. Schwantes G.: The Cultivation of the Mesembryanthemaceae
16. Subik R., Kaplicka J.: Spitze Stacheln-Bunte Blüten
17. Širobokova: Kaktusy
18. Tompkins P., Bird Ch.: Tajni život biljaka

Marija Prelec

Alpski kotiček

BODEČA NEŽA

Kdo ne pozna bodeče neže? Z veseljem je srečujemo na planinskih poteh. Manj veselja napravi tistem, ki jo dobi kot simboličen opomin zaradi malomarnega odnosa do okolja. Morda tudi kaj zaleže, ne vem. Predvsem pa je bodeča neža zanimiva cvetlica, ki se prav dobro počuti na suhih toplih, sončnih krajih in jo zato prištevamo k značilnim kserofitom.

Rastlina, ki je po domače imenujemo bodeča neža, je brezstebelna kompava ali *Carlina acaulis* L. iz družine košaric (Asteraceae). Kompav imamo v Sloveniji šest vrst. Tri med njimi, to so trnatolista (*C. acanthifolia*), čvrsta (*C. aggregata*) in čebuljasta (*C. corymbosa*) kompava, uspevajo le v primorju na sončnih kraških gmajnah. Navadna kompava (*C. vulgaris*) je razširjena po celi Sloveniji od nižin do montanskega pasu. Nekoliko višje v predalpski pas seže toga kompava (*C. stricta*). V visoke gore pa se je povzpela le brezstebelna kompava - bodeča neža.

Carlina acaulis var. *alpina*

Bodeča neža je prizemna razvrščena trajnica. V rožico razvrščeni listi so ploski, pernati deljeni in bodičasto nazobčani. Rastejo iz debele, lesnate korenine. Cvet ima zelo kratki pecelj ali brez njega sedi sedi na listni rožici. Razcveta se od julija do septembra. Drobni cevasti cvetovi so zrasli v socvetje v obliki koška, ki ga v premeru do 10 cm obdaja venec srebrnobelih, svile-

no se bleščečih notranjih ovojnih listov in venec navadnih zunanjih ovojnih listov. Ozkosuličasti beli notranji ovojni listi žarkasto obdajajo koškovo cvetišče, da je videti kot bleščeča bela zvezdica, kot en sam velik cvet. Narava umetnica se nam v tem cvetu skrivnostno smehlja. Lahko jo občudujemo, do kraja razumeti njene umetnije pa nam ni dano.

Bodečo nežo srečujemo na prisojnih pobočjih s pustimi, revnimi tlemi, na slabo vzdrževanih travnikih, med redkim grmovjem in v težje dostopnem gorskem svetu. Povsod seveda na topih, suhih južnih legah. V gorah najdemo tudi bolj bohotno različico brezstebelne kompave, ki ima v nasprotju z njo do 30cm visoko in razvezjano steblo. To je *Carlina acaulis var. alpina Jacq.* Bodeča neža je razširjena zunaj Slovenije po vsej Evropi, na Kavkazu in v Sibiriji.

Da je bodeča neža res bodeča, ve vsak, ki si jo je kdaj utrgal za spominek. Na pašnikih in senožetih pa prav zato ni zaželjena, ker si z njenim trnjem živina poškoduje ustne organe. Pregnati je s travnikov ni težko, da le travnike dobro gnojijo. Bodeča neža se je tako navadila stroge diete, da ji nenadna obilna hrana usodno škoduje.

Ljudje smo menda bolj prebrisani kot živina na paši. Starih trnastih listov tudi ne maramo, toda mladi cvetni koški bodeče neže so kulinarična poslastica. Pripravljam jih kot artičoke.

V dolgih preteklih obdobijih, ko še ni bilo farmacevtske industrije, so ljudski zdravniki preizkušali tudi zdravilnost bodeče neže. Dognali so da njena korenina v čaju ali kot izvleček zdravilno vpliva na obolenje sečil in izboljšuje prebavne težave.

In še ena zanimiva lastnost bodeče neže - napovedovanje vremena! Njeni bleščeče beli ovojni listi skrbijo za zaščito cvetov pred slabim vremenom, tako si vsaj mislim, in se nad cvetovi zaprejo. Ko na gorskih stezah zaman iščemo široko odprte neže in najdemo le stisnjene, zaprte cvetove, takrat le urno pot pod noge. Deževalo bo! Še enkrat rečem, narava umetnica se nam v tem cvetu prisrčno smehlja. Še v utrganem, suhem cvetu, ki smo ga postavili kam na omaro. Če ne vemo, bi vzeli s seboj na pot dežnik ali ne, kar tja poglejmo...

Marija Prelec

PODALJSANA POMLAD

Pomlad je tisti lepi čas, ko sonce odžene zimski mrak in mraz, v prebujeni zemlji začenja nova rast in prvo nežno cvetje tudi človeku zbuja novo veselje do življenja. Kako smo navdušeni, ko zagledamo drobne zvončke, ki se, če ne gre drugače, prebijejo skozi zadnje krpe snega in na soncu široko odpro svoja bela krilca. Ko se zvončki dodobra nacvetijo, so na vrsti trobentice, žafrani, resa, potem narcise, spominčice in tako naprej. Čas nezmotljivo teče in pomlad se naenkrat pretoči v poletje. Zajame nas

vročina, saj smo si jo tako želeli. A po treh dneh vročine nam je že prevroče. Ko bi le zapihljale tiste sveže, ravno prav tople pomladne sapice. Ko bi pomlad kar ostala pri nas.

No, če vam je prav, ko nam bo spet postalovočno v soparici pasjih dni, gremo iskat pomlad. Vem za kotiček, kjer se pomlad prav za dolgo ustavi. Malo je treba sопihati v hrib, a nič za to, saj je vredno truda. Ko nam bo znoj odpaknil umazanijo vsakdanjosti in svež zrak zbistril zadušljive misli, se bomo ustavili na gorski planini. Zavili bomo mimo pasočih se krav. mimo planšarske bajte in kala, v katerem kraljuje belouška. Še malo skozi ruševje in smo tam.

Majhna, a globoka konta je le do polovice polna snega. Zimski plazovi so jo napolnili do vrha, v poletni vročini pa se sneg iz tedna v teden znižuje proti dnu. Tukaj se je ustavila pomlad. Teden za tednom se prebuja prvo pomladansko cvetje na pobočjih konte, takoj ko se na njih stali sneg. Ves breg je poln cvetja kot botanični vrtec. Tuk nad snegom so znanilci pomladi alpski zvončki in majhni rdeči jegliči, malo višje drobni snežni in spomadlanski svišč, veliki šopi Clusijevega svišča in rožnatni slečnik. Še višje vijoličasta mračica, bujni šopi pogačič in bela mastnica. Proti robu konte je še vsa v cvetju velesa in vmes julijski lan. Vse naokrog, kjer je pomlad že minila, se bohotijo sleč, materina dušica, ciklame, Sternbergov klinček, kamnokreč in kje na skritem planike. Pomlad pa se smehlja iz stotin ljubkih cvetov sredi svoje razstave v snežni konti. Torej velja - tukaj se dobimo, ko nam bo prevroče.

Marija Prelec

